

ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ХУДОЖНЬОГО КОЛЕКТИВУ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Автор досліджує проблеми підготовки студентів педагогічного коледжу до навчання музики молодших школярів. Стаття присвячена колективній формі організації навчально-виховного процесу, вихованню художнього колективу студентів, оркестру народних інструментів. Звертається увага на співпрацю керівника оркестру з викладачами вокалу, диригування та музичного інструменту у процесі навчання студентів.

Ключові слова: форми організації навчально-виховної роботи, оркестр народних інструментів, колективна творчість, ансамблева гра, творча індивідуальність студентів.

Вагомий внесок у справу національного відродження має зробити педагогічна наука, яка завжди була і залишається провідником суспільства в галузі освіти та виховання. Стратегиною метою педагогічної освіти є формування педагогічних кадрів, які мають забезпечити становлення сучасної школи, зосередженої на потребах розвитку і виховання учнів. Основою всіх перетворень при цьому має бути реальне знання дитячих можливостей, прогнозування "зони найближчого розвитку" особистості (Л.С. Виготський). Саме на цьому ґрунтуються застосування в навчальному процесі початкової школи вивчення і засвоєння молодшими школярами основ музикальних знань. Сьогодні значна увага педагогічної громадськості звертається на культурне виховання молоді, основи якого закладаються в початковій школі. Основний носій музикальних знань, музикальної культури – учитель музики. Значну кількість учителів музики для початкових класів готують педагогічні коледжі. Удосконалення професіоналізму та педагогічної майстерності вчителя є важливою передумовою підвищення ефективності навчально-виховного процесу і реформування національної політики в Україні. Питання підготовки вчителя постійно є одним із центральних у психологічній та педагогічній науці про вищу школу.

Проблемам загальної підготовки вчителя і формування його особистості присвячені наукові праці О.А. Абдуллої, С.І. Архангельського, В.П. Белозерцева, О.Г. Мороза, Т.С. Полякової, В.В. Сагарди, В.О. Сластьоніна, Т.І. Сущенко, Н.Д. Хмель та інших. Питання підготовки педагога до особистісно орієнтованого підходу у вихованні розглянуті в роботах І.Д. Бежа, А.М. Бойко, О.В. Киричука, Л.В. Кондрашової; змісту і засобів, які сприяють підвищенню майстерності вчителя – у працях В.І. Гусєва, М.Б. Євтуха, В.А. Семченко та інших.

Водночас питання підготовки майбутніх учителів у педагогічному коледжі досліджується значно менше. Окремі аспекти проблеми вирішувалися у працях Л.Г. Кирилюка, Т.В. Куприянчик, Л.І. Макарової, Б.О. Мурія та ін.. Дослідження цих учених розкривають лише деякі шляхи та умови формування професійних умінь у студентів, однак бракує наукових праць з проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання музики в цілому педагогічному процесі педагогічного коледжу.

Підготовка студентів педагогічного коледжу до навчання музики молодших школярів передбачає використання різноманітних форм організації навчально-виховної роботи. Вибір цих форм роботи зумовлюється певними завданнями освіти та умовами їх виконання. Завданням освіти є підготовка такого вчителя, який має фахову педагогічну освіту і майстерно володіє своїм предметом, спрямовує свою роботу в русло постійного творчого пошуку, прагне до професійного вдосконалення, щоб мати змогу створити умови для розвитку інтелектуальних, духовних, естетичних і моральних здібностей своїх вихованців та сприяти їхньому саморозвитку, самореалізації, самоствердженню. Тому форми навчально-виховної роботи повинні забезпечити підготовку саме таких талановитих вчителів.

У структурі педагогічної майстерності вчителя І. Зязюн виділяє чотири блоки: гуманістична спрямованість, професійні знання, педагогічні здібності, педагогічна техніка. Розглянемо один з них. "Педагогічні здібності вчителя змістово передбачають, насамперед, наявність високої працездатності й показників емоційної стабільності людини, динамічності особистості, її високопродуктивний інтелектуальний потенціал, креативність, що дає змогу працювати швидко й продуктивно з інформацією, як об'єктивно, так і суб'єктивно природи..." [1,320]. Потрібно зауважити, що вчителям мистецьких дисциплін крім педагогічних потрібні ще й творчі здібності, що розкриваються та формуються лише в активній творчій діяльності, а майбутні вчителі музики мають розвивати також свої музикальні здібності, адже це фундамент, на якому формуються професійні знання і педагогічна техніка.

Як уважає Г. Падалка, результативність навчання в системі мистецької освіти забезпечує застосування різноманітних організаційних форм. "Урок мистецтва має свою специфіку, зумовлену характером та особливостями художньо-пізнавальної діяльності учнів на відміну від лекцій та семінарів у системі мистецького навчання, що за формою, структурою, вимогами мало відрізняються від інших галузей наукового пізнання. До специфічних ознак уроку мистецтва відносяться: пріоритет практичної діяльності над теоретичним засвоєнням учнями матеріалу та максимальне забезпечення художньо-творчої активності учнів" [3,213].

Підготовка вчителів музики здійснюється шляхом використання групової, індивідуальної та колективної форм навчально-виховної роботи. В Уманському гуманітарно-педагогічному коледжі ім. Т.Г. Шевченка, в якому я працюю з 1992 року, однією з форм колективної навчально-виховної роботи є створення на другому курсі відділення музичного мистецтва оркестру народних інструментів (учасниками оркестру є всі студенти групи другого курсу). Такий художній колектив працює і розвивається протягом трьох років. На четвертому курсі оркестр звітує концертом виступом. На концерт запрошуються всі бажаючі: викладачі, студенти, батьки. Таких оркестрів існує три: на другому, третьому та четвертому курсах.

Як уважає О. Рудницька, навчальна робота з музичними колективами є специфічною формою колективних художніх занять. "Виховання художнього колективу – це завдання, рішення якого включає, крім суто творчих і педагогічних проблем, чимало психологічних, що пов'язані з закономірностями спілкування та міжособистісних відносин, формуванням професійної однорідності групи, принципами кооперації та конкуренції, авторитарного і демократичного стилів управління тощо" [5,140].

Участь студента в оркестрі народних інструментів має певні труднощі: нелегко навчитися відчувати себе частиною цілого. На думку М. Різоля, "ансамблева гра виховує у виконавців ряд цінних якостей: вона дисциплінує в відношенні ритму, дає відчуття потрібного темпу, сприяє розвитку мелодичного, поліфонічного, гармонічного і тембрального слуху, виховує впевненість, допомагає досягти стабільності у виконанні" [4,13]. Під час занять оркестру студенти обмінюються знаннями і досвідом, допомагають один одному, слабкі студенти підтягуються до рівня більш сильних студентів, під впливом один одного активніше розвивається художній смак учасників оркестру.

Оркестр народних інструментів, як уже раніше підкреслювалось, – це колективна форма творчості, тому він зможе існувати тільки за таких обставин, якщо кожен його учасник навчиться володіти собою, своїм настроєм, своїми емоціями. Як уважає М. Різоля, "виховання вольових якостей нероздільно від виховання особистості взагалі. Причому, кажучи про виховання особистості, потрібно особливо підкреслити роль особистої ініціативи, зацікавленості: покладатися не стільки на когось, скільки на самого себе. Давайте вдумаємось у такі слова як: самовиховання, самоконтроль, самодисципліна, самооволодіння, саморегуляція, самонавіювання, самосвідомість, самоаналіз, самооцінка, самокритика, самопримирення і т. д. У усіх перерахованих словах підкреслюється першочергова роль особистості, нас самих у вихованні якостей, що сприяють досягненню поставленої мети". [4,13].

Думається, що збагачення відбувається і в більш широкому сенсі: від трьохрічного спілкування в художньому колективі кожен стає кращим як людина, цілеспрямованішим як особистість, тому що виховуються такі якості як взаєморозуміння, взаємоповага, відповідальність. Із вищевказаного можна зробити висновок, що студент, який ніколи не був учасником художнього колективу, зокрема оркестру народних інструментів, багато втрачає, тому що користь від такого роду музичної діяльності більш ніж очевидна.

Робота художнього керівника оркестру народних інструментів насамперед полягає в тому, щоб виховати в кожного студента потребу в колективній творчості, навчити законів колективізму та правил дисципліни, розвинути відчуття відповідальності. На думку М. Різоля, оркестр як форма колективної творчості "виховує в кожному з його учасників таку якість, як уміння жити і творити в колективі. І не випадково тут на першому місці стоїть уміння жити в колективі, тобто знаходити спільну мову один з одним" [4,15]. У кожного студента свій характер, свої звички, своє коло інтересів і навіть до життя і до людей кожен ставиться по-різному, а от об'єднати їх може тільки спільна мета і спільна ідея, тобто справи колективу, його інтереси повинні стати водночас особистими інтересами кожного учасника оркестру. Ще один важливий аспект успішної роботи колективу – це здатність кожного учасника критично ставитися в першу чергу, до самого себе і до своїх товаришів, тому що почуття незадоволеності собою, підвищена вимогливість до себе спонукають до самовдосконалення, адже навіть хороший результат з часом може здаватися незначним.

Потрібно зауважити, що дуже важливо керівникові колективу знайти для кожного студента його місце в оркестрі: правильно вибрати інструмент (домра, баладайка, сопілка чи баян та ін.), дати змогу відчути свою значимість і потрібність, ставитися до кожного учасника з любов'ю і повагою, тому що без цього не можна створити колектив. Кожен студент має відчуття, що він може проявляти ініціативу, творчу індивідуальність і буде почутий. З великою відповідальністю потрібно поставитися до підбору художнього репертуару, адже кожна група відрізняється кількістю студентів та якістю їх початкової музичної підготовки.

Як правило, перших півроку в кожній групі вивчаються легкі твори (8-16 тактів) але різні за характером (ліричні, жартівливі та ін.), різні за музичним розміром (2/4; 3/4; 4/4; 6/8), різні за темпами (повільні, рухливі). З другого семестру вивчаються ускладнені твори, а протягом третього та четвертого курсів – художні твори, що будуть виконуватися на звітному концерті. Слід сказати, що художній репертуар підбирається з урахуванням можливостей студентів даної

групи, до нього потрібно включати музичні твори для оркестру, твори для солістів-інструменталістів з оркестром, солістів-вокалістів з оркестром, вокальних дуетів, тріо, ансамблів з оркестром, якщо такі можливо створити. Студенти мають проявити ініціативу в підборі репертуару, тобто виявити бажання бути солістом чи диригентом. Потрібно зауважити, що тільки співпраця керівника оркестру з викладачами вокалу, диригування та музичного інструменту дозволить досягти хороших результатів, адже хто, як не викладачі, можуть порадишити студентам виконання посильних для їх рівня музичних творів і зацікавити їх творчою діяльністю.

Навчальна робота зі студентським оркестром народних інструментів та підбір художнього репертуару повинні бути спрямовані на:

а) розвиток особистості кожного студента, його інтелекту, музикальних здібностей, нахилів, засвоєння знань, вироблення умінь і навичок. Оркестр – це не просто група музикантів, що грають разом, а така форма колективного виконавства, коли кожен зберігає свою індивідуальність, хоч і підкоряється загальним вимогам щодо авторського задуму.

б) оволодіння студентами вміння використовувати знання, отримані на індивідуальних заняттях з основного та додаткового музичного інструменту, диригування, вокалу та музично-теоретичних предметів. Оркестр не пригнічує індивідуальність кожного учасника, а навпаки, при певних обставинах кожна індивідуальність отримує новий істотний імпульс для власного розвитку і вдосконалення.

в) накопичення власного досвіду професійної діяльності. Кожен студент в художньому колективі має випробувати себе в ролі лідера – як соліст-виконавець і керівник-диригент, адже лише діючи самому і задіюючи інших, розвивається людська особистість.

Отже, виховання художнього колективу студентів – це одна із важливих колективних форм організації навчально-виховної роботи по підготовці майбутніх учителів музики, що стимулює розвиток особистості кожного студента, його інтелекту, музикальних здібностей, нахилів, засвоєння знань, вироблення умінь і навичок; сприяє оволодінню студентами вміння практично використовувати отримані спеціальні знання; допомагає опанувати фонд знань про чужий досвід роботи та накопичити початковий власний досвід професійної діяльності. Вдала організація занять з оркестрового класу дозволяє досягти ефективності та якості в навчально-виховному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посібник / О. І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
2. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. – К.: "Освіта України", "КНТ", 2008. – 528 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. – К.: Освіта України, 2010. – 274 с.
4. Ризоль Н. И. Очерки о работе в ансамбле баянистов (На основе опыта квартета баянистов Киевской филармонии). – М.: Сов. композитор, 1986. – 224 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.